

RESSENYES

Manel LARROSA I PADRÓ*. *La urbanització de la ciutat industrial. Sabadell, 1945-1900.*** 256 pàgines. (Nova biblioteca sabadellenca-2.) Delegació de Sabadell del Col·legi de Doctors i Llicenciats. Sabadell, 1986.

L'exemplar, motor econòmic i físic en la ciutat industrial del segle dinou.

Manel Larrosa, i com a síntesi dels seus diferents estudis urbans realitzats en l'emmarcament comú de la construcció de la ciutat al segle dinou, ens ofereix un llibre que cal situar en la línia dels estudis recents d'investigació de la història urbana sabadellenca.

Les fonts administratives, claus de l'estudi

El treball parteix fonamentalment de la recerca i l'estudi dels fons documentals del Registre de la Propietat de Sabadell i de l'Arxiu Històric de Sabadell i, més concretament, de l'Arxiu de Protocols Notarials, però sobretot de l'examen i l'explotació minuciosa de les llicències de les obres a la segona meitat del segle dinou i les actes de sessions del consistori al moment d'aprovar-les.

En l'elaboració de l'estudi s'encaixen tots els aspectes que d'alguna manera o altra incideixen en el procés d'urbanització de la ciutat i tot plegat conforma una tasca interpretativa de rigor que reflecteix alhora la complexitat dels diferents factors que, de caire espacial, econòmic, polític, etc., incideixen en l'àmbit físic i històric estudiat.

El contingut del treball

El llibre consta de tres capítols, un apartat de conclusions i l'apèndix amb dades referides de caire estadístic i gràfic.

* Manel Larrosa i Padró és arquitecte i ha estat regidor d'urbanisme de l'Ajuntament de Sabadell del 1979 al 1987.

** La tasca de recerca del llibre té precedents clars en els treballs elaborats anterior-

S'inicia amb la descripció del creixement urbà i els diferents mecanismes que el defineixen.

Els començaments de l'època estudiada, i encara que les edificacions no sofreixin variacions notables, cal situar-los durant l'aparició dels primers instruments clarament urbanístics de control de creixement. És en aquest marc de dificultats on cal incidir en la consideració de caràcter pioner que van tenir els primers intents de «plànols geomètrics» i «plans d'exemplar i millora», que a Sabadell van aportar els primers intents de planejament urbanístic (1850-1864).

Aquests primers instruments iniciaven dos camins que posteriorment han estat claus per a l'urbanisme modern: d'una banda establien les primeres regles del joc en els conflictes que derivaven de la relació entre els propietaris i l'administració com a organisme regulador del creixement.

L'altre aspecte cabdal d'aquell procés va ser la definició de la instrumentació tècnica i política que va derivar del reforçament d'aquella situació i, per tant, del naixement dels primers departaments tècnics municipals, i l'aportació dins un marc més ampli d'una nova legislació urbanística.

En el capítol segon del llibre se'ns descriu ja el contingut del creixement establert.

L'evolució de les llicències d'obres i del seu estudi acurat en el temps reflecteix la incidència que els episodis polítics i econòmics tenen en la construcció de la ciutat i, més concretament, en el sector de l'edificació i l'habitatge.

Del llibre, gràcies al coneixement minucios de la realitat del moment, ressalta una situació que és cabdal per a poder entendre

ment: *Aproximació al desenvolupament urbà de Sabadell, en el segle XIXè (1977)* i *Sabadell, 1846-1900: el sector immobiliari en una visió històrica (1979)*.

tot el procés de formació de la ciutat. La integració entre el procés de construcció de la ciutat a «gran escala», és a dir, els grans plans d'eixampla que d'alguna manera intervenien en el conjunt de la ciutat i oferien alternatives globals, queda explicada alhora per un detall del procés de creixement a petita escala; detalls que són els que poden explicar clarament operacions de formació de la ciutat i de la seva imatge tan clares com la construcció dels habitatges en filera, els vapors i altres edificacions i intervencions de caire urbanístic que no queden reflectits en un «plànol general» i que aporten imatges i formes de ciutat que van definir clarament el perfil de l'espai urbà del Sabadell actual.

El capítol tercer del llibre estableix els factors que van incidir en el conjunt del sector immobiliari, els moviments que van tenir els diferents preus del sòl i de l'habitatge a l'època estudiada i la seva relació en diferents situacions urbanes i les diverses relacions entre elles.

En aquest aspecte també cal destacar la presència del rendiment econòmic dels immobles llogats a partir de l'estudi del patrimoni de Joan Turull.

Les intervencions puntuals i els estudis sectorials

La incidència que pot derivar del llibre sobre la pràctica urbanística del moment, parteix d'una observació acurada dels projectes a escala més detallada, que ens fa captar la influència dominant del coneixement de la realitat així com de les situacions més utòpiques i inclinades a models forans, i es concentra l'atenció en la resolució de problemes concrets com són l'obertura de carrers, alineacions, establiments de rasants, etc.

A l'hora de fer una valoració dels diferents fronts d'estudi que aborda el llibre, i com diu Manel Larrosa (al llibre), cal ressaltar que «...són els exemples que apareixen com a ciutats construïdes des del mercat del sòl i com a motor econòmic i físic. L'edificació residencial o industrial no dirigí mai aquest creixement tot i ésser-ne el protagonista. Tampoc les infraestructures, que a meitat de segle conformaren l'exemple local i les majors transformacions del territori (carreteres, ferrocarril, portades d'aigües...) no arribaren a dirigir el creixement urbà».

El llibre d'en Manel Larrosa ha de ser un obligat punt de referència a partir d'ara, tant per la noverat de l'aspecte metodològic quant a la utilització i la integració de les dades obtingudes en arxius, com pel seu caràcter ampli de contingut i per tant iniciador d'estudis més concentrats referents a qüestions específiques de l'urbanisme del segle dinou.

JOSEP LLOBET I BACH

Maria Jesús ESPUNY I TOMÀS, *Llibre de privilegis de la universitat de la vila i terme de Sabadell* (1986), 281 folis mecanoscrits relligats, 31 cm.

Accollint-se a les ajudes econòmiques que la Caixa d'Estalvis de Sabadell convoca cada any, Maria Jesús Espuny ha realitzat un acuradíssim estudi del *Llibre de Privilegis de la Universitat de la Vila i Terme de Sabadell*.

Estudia l'ambigüitat del contingut del *Llibre* que, com ella diu, «*Avui conservat a l'Arxiu Històric de Sabadell, conté dinou documents als quals no es pot donar el concepte de Privilegi en un sentit estricte*» i en el qual «*manca, també, tot ordre cronològic en la còpia de documents; fins i tot hi trobem a faltar molts dels Privilegis que, per la seva importància, haurien d'haver-hi figurat*».

Analitza tot seguit les raons que podien haver portat el Consell General de la Vila a aplegar en un llibre totes les concessions i creu Espuny que «*juntament amb la decisió de tenir guardat tot allò que suposava la llei de caràcter local per una banda, amb el desig de defensar les concessions obtingudes dels reis, i el que suposava de participació econòmica de la Vila i d'autonomia en el govern de llur municipalitat, porten a copiar en un llibre tots els privilegis i altres coses de la Vila, per decisió del Consell General del 27 de desembre de 1605*». I insisteix en el fet que «*Hem vist com s'han oblidat algunes concessions reials, importants per la Vila i se n'han copiat d'altres que formarien part d'un anecdotari local*».

Fa a continuació un estudi dels elements normatius del *Llibre* i emmarca els documents en el context de la seva promulgació, per continuar més endavant amb una completa i ben aprofundida anàlisi de cada document en particular, no sols en el seu aspecte formal, sinó també en el jurídic i en el de la importància que el fet de la promulgació tingué sobre la vida pública de la Vila de Sabadell. Cal recordar, com ho fa Espuny subratllant una frase del Privilegi de les Aigües, que tots els Privilegis eren fets «*in decorem et utilitatem villae vestrae de Sabadello*».

Aquesta anàlisi de cada un dels documents porta en molts casos Espuny al plantejament de diverses incògnites històriques, com en el cas de l'anomenat Privilegi de les Aigües concedit per Pere III. Diu Espuny que el Rei «*reconeix la propietat que de la Vila té, com a Senyora, la seva esposa, però curiosament, el privilegi l'atorga el Rei i no la Reina. No tenia, doncs, poder legislatiu la reina Elionor envers la Vila? Necessitava com qualsevol senyor feudal d'aleshores que en matèria de Privilegis hi actués el Rei com a autoritat màxima? O és el propi monarca, com a senyor de Terrassa, qui fa l'atorgament, donat que la Font Rossella es troba en el terme de la vila veïna? Són, aquestes, preguntes que la història local no s'ha formulat o no ha volgut contestar*».

La formulació d'aquestes preguntes, que esmento sols com a exemple, és un feient testimoni de l'aprofundiment a què arriba Espuny en la seva anàlisi dels documents. Podrien ser-ne un altre exemple les notes referents a la pregunta, «*Què suposava per a Sabadell ésser Vila Retail?*».

A l'apèndix documental hi ha la transcripció de tots els documents que integren el *Llibre de Privilegis* i, finalment, un útilíssim índex de noms de persones que figuren en els esmentats documents.

No és intenció meua, en aquest comentari sobre l'obra de Maria Jesús Espuny, fer-ne un estudi exhaustiu. Voldria, això sí, recomanar-ne la lectura a tots els interessats en la història de Sabadell. Malauradament el treball és inèdit. N'hi ha un exemplar, que tothom pot consultar, a la Biblioteca de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, i Maria Jesús Espuny ha fet també amable donació de sengles exemplars a l'Arxiu Històric de Sabadell i a la Fundació

Bosch i Cardellach, on són també, no caldria dir-ho, a disposició de tots els interessats en la seva lectura.

És digne d'agraïment la gentilesa de Maria Jesús Espuny, que amb aquests donatius fa més possible la lectura de la seva obra, però encara és més digne d'agrair i d'admirar l'aprofundiment i la correcció amb què ha realitzat l'estudi.

Maria Jesús Espuny i Tomàs ens dona amb aquest magnífic estudi l'ocasió d'aprofundir molts aspectes de la nostra història.

JOAN ALSINA I GIRALT